

UDK 27-423.79-587.7Kowalska F.

Primljeno: 14. 6. 2016.

Prihvaćeno: 16. 1. 2017.

Pregledni članak

TEOLOŠKA ANALIZA ŠTOVANJA BOŽJEG MILOSRĐA KOD SV. FAUSTINE KOWALSKE

Franjo PODGORELEC

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

franjo.podgorelec@gmail.com

Eligio BELLULO

Certosa di Farneta

I – 55 100 Maggiano, Lucca

ebelullo@gmail.com

Sažetak

U povodu godine *Izvanrednog jubileja milosrđa* donosimo članak u kojem se sustavno obrađuje nauk prve kanonizirane svete u trećem tisućljeću, koja je svojim privatnim proročkim objavama odlučujuće utjecala na pobožni puk u razvoju štovanja Božjeg milosrđa. U razradi njezina nauka služili smo se relevantnom literaturom koja je sabrala plodnu teološku raspravu vođenu, osobito u Poljskoj, u drugoj polovici XX. stoljeća.

Teološki se vrednovala mogućnost, važnost i značaj privatnih proročkih objava u Crkvi, kao pojašnjavanje i aktualizacija zapostavljenih vidova javne objave. U najkraćim crtama iznesen je povijesni razvoj štovanja Božjeg milosrđa, s posebnim osvrtom na životni put i povijesni kontekst vremena u kojem je svetica živjela. Kritički su valorizirane teološke rasprave vođene oko pitanja materijalnog i formalnog objekta štovanja Božjeg milosrđa te je ponuđen vlastiti stav o tim pitanjima.

Iz članka je razvidno da je središnji element štovanja Božjeg milosrđa probuditi i razviti u vjerniku stav pouzdanja, koji nije tek aktualizacija kreposti nade, niti se ograničava na određene čine, nego je ponajprije teologalni stav koji uključuje sve tri teologalne kreposti. Riječ je o »habitusu« vjernika oblikovanog trima teologalnim krepostima, uključujući poniznost i skrušenost. Posebni oblici štovanja samo su vanjska sredstva koja trebaju omogućiti vjerniku da taj »habitus« razvije, jer bez njega oni gube svoju duhovnu vrijednost. Drugi bitan element štovanja jesu djela milosrđa. Na temelju sve-

tičina opusa jasno je da se ona ne ograničava samo na tzv. »duhovna« i »tjelesna« djela milosrđa nego uključuje i molitvu, riječ te zadovoljštinu.

Ključne riječi: Božje milosrđe, pouzdanje, privatne proročke objave, djela milosrđa, Božji atributi, štovanje, zadovoljština.

Uvod

Obnovljeno štovanje Božjeg milosrđa naročito je zamah u Crkvi dobilo širenjem poruka poljske redovnice s. Faustine Kowalske, koja je živjela u prvoj polovici XX. stoljeća. Njezino mistično iskustvo za duhovno bogoslovje postalo je eminentan *locus theologicus*. Uvid u bogatstvo njezina nutarnjeg života ponajprije stječemo preko *Dnevnika*, koji je počela pisati na zahtjev svojeg ispovjednika.¹ Riječ je o istinskom remek-djelu katoličke mistike s bogatim humusom i za teološku raščlambu. U njemu nam se otkriva jedan od najvažnijih likova ženske mistike XX. stoljeća, čije je bogatstvo nutarnjeg života, paradoksalno, okolini bilo posve nepoznato, izuzev ispovjedniku i poglavarima. U listopadu 2014. godine službeno je pokrenuta inicijativa da se s. Faustina proglasi crkvenom naučiteljicom.

Mnogi providonosni događaji istaknuli su eklezijalni značaj poruka s. Faustine. Kanonizirana je 30. travnja 2000. godine na Trgu svetoga Petra kao prva svetica novoga tisućljeća. Tada je i službeno za cijelu Crkvu proglašeno da se nadalje svaka druga vazmena nedjelja naziva i nedjeljom Božjeg milosrđa. Uspostavljana su brojna svetišta posvećena Božjem milosrđu diljem svijeta, organiziran je svjetski kongres o Božjem milosrđu. Na taj je način Crkva valorizirala i istaknula poruke te ponizne redovnice.

Unutar spisa sv. Faustine može se lokalizirati osamdesetak nadnaravnih objava koje pružaju smjernice za obnovljeno štovanje Božjeg milosrđa. Na temelju analize objava obrazložiti ćemo objekt kao i bitne sastavnice štovanja o kojima ovisi vrijednost posebnih oblika štovanja raširenih u pučkoj pobožnosti, kao što su: slavlje svetkovine, čašćenje slike, molitva krunice Božjeg milosrđa, molitva u času milosrđa i slično.

U radu se ponajviše oslanjamo na studiju profesora Ignacyja Różyckoga, koja je postala temeljno referentno djelo za to pitanje,² te na djelo profesora Andrzeja Witka, koji preuzimajući postavke profesora Różyckoga donosi kvalite-

¹ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, Zagreb, 2012.

² Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia. Studio teologico del Diario di Santa Faustina Kowalska sul tema del Culto*, Città del Vaticano, 2002.

tan pregled doprinosa ostalih sudionika u raspravama koje su bile potaknute pitanjem štovanja Božjeg milosrđa.³ Što se tiče kontekstualizacije objava unutar života sv. Faustine, ponajprije smo se služili veoma kvalitetnom biografskom studijom novinark Ewe Czaczkowske.⁴

Članak je podijeljen u četiri poglavlja u kojima ćemo nastojati sagledati različite aspekte poruke o štovanju Božjeg milosrđa sadržane u svetičnim spisima. Na početku je donesena svojevrsna preambula o valorizaciji privatnih proročkih objava. Drugo poglavlje donosi letimičan povijesni presjek štovanja. U trećem poglavlju nastoji se pobliže definirati sam objekt štovanja, a u četvrtom se čini raščlamba dvaju temeljnih elemenata štovanja Božjeg milosrđa, tj. pouzdanja i vršenja djela milosrđa.

1. Posebne proročke objave u životu Crkve

Budući da naredne stranice predstavljaju analizu *posebnih objava*, koje je primala s. Faustina Kowalska, kao svojevrsna legitimacija takve studije ovdje će biti iznesene neke misli Karla Rahnera o značaju posebnih objava, napose onih sa širim crkvenim usmjerenjem.⁵ Iako se uobičajeno takvi fenomeni nazivaju *privatnim objavama*, prikladnije je označiti ih kao *posebne objave*. Naime, privatno se povezuje sa sporednim i nevažnim za zajednicu. Tako se, govoreći o čisto privatnim objavama, reducira, budući da Gospodin uvijek daje objave i milosti u vidu dobrobiti zajednice, što postaje očito ako se razmotri čovjekova odnošajnost i temeljni eklezijalni principi. Usto, označavajući neke objave kao privatne, nastoji ih se odrediti u suprotnosti s općom objavom, iako bi ih svakako bilo bolje vrednovati kao eksplikacije opće objave dane nam u Isusu Kristu.

Posebne objave se mogu podijeliti na mističke i proročke.⁶ Kod mističkih objava prisutna je usmjerenost na primatelja te je njihovo primanje povezano s dinamikom subjekta duhovnog razvoja. Kod proročkih objava već u začetku postoji usmjerenost na zajednicu: od početka pojedinac ili skupina »vidje-

³ Usp. Andrzej WITKO, *Santa Faustina e la Divina Misericordia*, Camerata Picena, 2008.

⁴ Usp. Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina. Biografija svete*, Zagreb, 2013. Također usp. S. Sophia MICHALENKO, *Vita di santa Faustina Kowalska. Biografia autorizzata*, Milano, 2015.

⁵ Usp. Karl RAHNER, *Visionen und Prophezeiungen*, Freiburg, 1958; Ivica RAGUŽ, Malena vrata u široka prostranstva Trojedinog Boga, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, 136 (2008.) 11–12, 961–966, donosi kvalitetan prikaz toga najvažnijeg Rahnerova djela iz ovog područja.

⁶ Usp. Karl RAHNER, *Visionen und Prophezeiungen*, 18–19. Kao primjer prvih mogli bismo navesti brojna ukazanja i lokucije koje je primila sveta Gemma Galgani, a kao drugih, objave koje je primila sveta Marija Margareta Alacoque u vidu štovanja Srca Isusova.

laca« tvrdi da je poruka dana u vidu šire zajednice ili cijele Crkve. Primatelji su najčešće »obični« vjernici, nerijetko djeca, kod kojih u trenutku objave ne postoje znakovi da prolaze kroz klasične razvojne stupnjeve triju putova.⁷ Ipak treba primijetiti da je teško uspostaviti čvrstu podjelu, budući da su mnogi mistici samo svjedočeći o svojim izvanrednim iskustvima znatno utjecali na život Crkve, iako im to nije bila namjera.⁸

Rahner primjećuje kako ne postoji pozitivna teologija proroštva u vidu kontinuiteta Crkve. Posjedujemo studije o proroštvu u Starom zavjetu i apostolskim vremenima, ali skoro ništa o proroštvu kao karizmi prisutnoj u životu Crkve nakon novozavjetnih vremena. Postojeće studije bave se uglavnom kriterijima autentičnosti te ne razmatraju na dublji način pitanje zašto Bog udjeljuje takve milosti i što one znače za Crkvu. Rahner konstatira: »Kada se kao polazna točka uzme činjenica da je javna objava zaključena, tada takozvane privatne objave mogu biti samo negativno definirane. Može se reći, s malo pretjerivanja, da je povijest mističke teologije zapravo povijest obezvrjeđivanja proroštva u korist ulivene kontemplacije.«⁹

Nedvojbena je tvrdnja da se nakon Božje objave dane nam u Kristu ne može očekivati nikakva nova javna objava do časa parusije.¹⁰ Imajući to u vidu, Rahner je u svojim spisima pokušao pokazati kako je karizma proroštva vrhunaravan put kojim se dani polog objave kroz stoljeća eksplicira u Crkvi, put kojim se aktualiziraju zapostavljeni vidovi i upućuje kritički glas. Ipak, glavna svrha proroštva bila bi očitovanje *imperativa*, tj. onoga što u konkretnoj povijesnoj situaciji treba izvršiti. U mnogim se situacijama na deduktivan način iz apstraktnih dogmatskih ili moralnih načela ne može nimalo sigurno odrediti u kojem smjeru bi trebalo krenuti. Proročke objave dane nakon Krista ponajprije su izrazi Božje volje povjerene pojedinim članovima Crkve za usmjeravanje hoda Božjeg naroda u konkretnoj povijesnoj situaciji i poticaj na autentično kršćansko življenje.¹¹ Čini se da je i Ivan Pavao II. poruku o milosrđu doživljavao u smislu eksplikacije aspekta javne objave onoga aktualnog u sadašnjem trenutku.¹²

⁷ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, Ukazanja, viđenja, objave. Teološka mogućnost i značenje tih nesvakidašnjih pojava, u: *Crkva u svijetu*, 17 (1983.) 3, 228–229.

⁸ Primjer su zapisi svete Terezije Avilske o svetom Josipu, koji su značajno utjecali na kasnije pučko i liturgijsko štovanje toga sveca.

⁹ Karl RAHNER, *Visionen und Prophezeiungen*, 21.

¹⁰ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 65.

¹¹ Usp. Grgo GRBEŠIĆ – Edvard PUNDA, Eshatološke teme u posebnim objavama. Ukazanja u Fatimi i viđenja M. F. Kowalske, u: *Obnovljeni život*, 68 (2013.) 3, 368–370.

¹² Usp. IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia – Bogat milosrđem. Enciklika o Božjem milosrđu* (30. XI. 1980.), Zagreb, 1994., br. 2. Na aktualnosti toga pojma inzistira i Walter Kasper:

Ako se proroštvo tako pozicionira, ono postaje velik izazov za Crkvu koja si više ne može dopustiti stav ravnodušnosti i rezerviranosti spram takvih Božjih zahvata unutar povijesti. Premda ne obvezuju vjernike pod *fides divina*, zanemarivati ih znači biti neosjetljiv na »znakove vremena«.

2. Razvoj štovanja Božjeg milosrđa

2.1. Uvodne misli

Štovanje Božjeg milosrđa ne duguje svoj nastanak objavama danim s. Faustini. Ukoliko svako Božje dobročinstvo shvatimo kao izraz njegova milosrđa, onda možemo ustvrditi da čovjek u zahvalnosti štuje to Božje svojstvo od svojih početaka. Sveto pismo, kako Stari zavjet tako i Novi zavjet, izriče milosrđu nebrojene pohvale. Štoviše, ono ima »središnje značenje u Bibliji«¹³. Ono je vanjski aspekt unutartrinitarne ljubavi, kojim Bog očituje »da je dirnut i suosjećajan prema ljudskoj bijedi«¹⁴. Pa ipak, ta istina nije bila dostatno percipirana u kršćanskoj duhovnosti i pastoralnoj praksi te je »neoprostivo zapostavljeno u sustavnoj teologiji i svedeno na podvrstu pravednosti«¹⁵.

U krakovskim misalima iz XIV. i XV. stoljeća postojao je poseban misni obrazac u čast Božjeg milosrđa te je druga nedjelja nakon Duhova nazivana nedjeljom Gospodnjeg milosrđa. To je potvrdio i papa Pio IX. dekretom od 8. svibnja 1855. godine, kojim je proglasio tu nedjelju svetkovinom Božjeg milosrđa, udjeljujući milost potpunog oprostila vjernicima koji na taj dan pohode crkvu ili kapelicu. U Krakowu i dan danas postoji crkva iz XVII. stoljeća posvećena Božjem milosrđu.¹⁶

2.2. Poslanje sv. Faustine Kowalske

Helena Kowalska rođena je 1905. godine u poljskom selu Glogowiec u katoličkoj i zemljoradničkoj obitelji. Poradi velikog siromaštva odlazi raditi kao po-

»U situaciji u kojoj su mnogi suvremenici obeshrabreni, beznadni i bez usmjerenja, moralo bi se poruku o Božjem milosrđu naglašavati kao poruku pouzdanja i nade. Stoga naznačavanje značenja Božjega milosrđa u današnjoj situaciji predstavlja golem izazov za teologiju«, Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, Zagreb, 2015., 23. Cijelo poglavlje posvećeno je toj tematici.

¹³ Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskoga života*, 9.

¹⁴ Walter KASPER, *La sfida della misericordia*, Magnano, 2015., 38–39.

¹⁵ *Isto*, 18.

¹⁶ Usp. Andrzej WITKO, *Santa Faustina e la Divina Misericordia*, 194.

moćnica u obližnje gradove, a s dvadeset godina, unatoč protivljenju obitelji, ulazi u redovničku kongregaciju Naše Gospe od Milosrđa, gdje dobiva redovničko ime s. Faustina. Apostolat te kongregacije sastoji se u skrbi i društvenoj reintegraciji djevojaka i žena koje su zapale u teške životne situacije.

S. Faustina je u samostanima obavljala uglavnom poslove u kuhinji, vrtu i na porti. Živi veoma jednostavan i samozatajan život te ničim ne odaje bogatstvo nutarnjeg života i nadnaravnih iskustava koje svakodnevno doživljava. Radosna je, spontana i komunikativna u ophođenju s ljudima. Pri informativnom procesu bit će opisana kao »radosno dijete Božje«¹⁷. Preminula je 1938. godine od tuberkuloze.

Glavni su naglasci duhovnosti s. Faustine: svijest o prebivanju u Božjoj prisutnosti, pouzdanje u Boga u susretu s nutarnjim i vanjskim poteškoćama, čini prikazanja svakodnevnih poslova na slavu Božju i malih žrtava kao zadovoljštine za grijeh, razmatranje otajstva Božjeg milosrđa, oslušivanje nadahnuća Duha i podređenost volji Božjoj koja joj se očituje kroz poglavare i ispovjednike, intenzivno proživljavanje euharistijskog misterija (puno redovničko ime joj je s. Marija Faustina od Presvetog Sakramenta) te kćerinsko štovanje Blažene Djevice Marije.¹⁸

Od rane mladosti doživljava mistične fenomene kojima će se intenzitet i učestalost znatno povećati ulaskom u redovničku zajednicu. Primarno svjedočanstvo o tim fenomenima nalazimo u njezinu *Dnevniku*, koji je počela voditi po nalogu ispovjednika, sada blaženog Michała Sopočka. Osim poglavara i ispovjednika, gotovo ni jedna od sestara nije bila upoznata s njezinim mističnim životom.

Oslanjajući se na itinerarij razvoja duhovnog života po nauku sv. Ivana od Križa, možemo zaključiti da je s. Faustina prošla sve etape i dostigla vrhunce duhovnog života i po milosti biva uvedena u stanje mističnih zaruka i vjenčanja.¹⁹ Njezin život obiluje i brojnim mističkim fenomenima.²⁰ Za nas su ovdje najznačajnije što lokucije, viđenja ili ulivene spoznaje, njih osamdesetak, koje možemo klasificirati kao proročko-karizmatičke objave sa širokim eklezijalnim

¹⁷ *Isto*, 156.

¹⁸ Usp. Elżbieta SIEPAK – Nazaria DLUBAK, *The Spirituality of Saint Faustina. The road to union with God*, Krakow, 2005.

¹⁹ Upućujemo na izvrsnu studiju profesorice Ludmile Grygiel o mistici u životu s. Faustine u kojoj se ona uspoređuje sa značajnim predstavnicima kršćanske mistike. Usp. Ludmila GRYGIEL, *Misericordia Divina per il mondo intero. La mistica di Santa Faustina Kowalska*, Siena, 2003.

²⁰ Tu možemo ubrojiti: viđenja, lokucije, proroštva, poput onog o izbijanju Drugoga svjetskog rata i razaranju Varšave, navještaj vlastite smrti i kanonizacije, susreti s dušama u čistilištu, nutarnje stigme, epizode kardiognoze i bilokacije.

značajem. U tim objavama posreduju se poticaji za obnovljeno štovanje Božjeg milosrđa u cijeloj Crkvi i čovječanstvu. Na temelju tih objava u narednom dijelu rada bit će izrađena analiza štovanja.

Što se tiče same vrste viđenja, prevladavaju imaginarna viđenja i lokucije.²¹ Uz umska viđenja koja susrećemo više pred kraj svetičina života,²² možemo sa sigurnošću klasificirati samo dvije epizode proročko-tjelesnog tipa viđenja: inicijalna temeljna objava za štovanje Božjeg milosrđa u Plocku dana 22. veljače 1931. godine²³ i ona od 26. listopada 1934. godine u Vilnu.²⁴

Poslanje s. Faustine Kowalske možemo sažeti u trima točkama:²⁵

1. nanovo navijestiti svijetu objavljenu istinu u Svetome pismu o Božjoj milosrdnoj ljubavi prema svakom čovjeku;
2. zazivati Božje milosrđe za cijeli svijet, napose za grešnike, i to u novim formama štovanja. Za slavljenje Božjeg milosrđa po tim posebnim oblicima, Gospodin je obećao udijeliti specifične milosti koje štovatelj prima ako ih slavi u duhu pouzdanja i djelotvorne ljubavi prema bližnjima.
3. nadahnuti apostolski pokret koji će častiti i promicati štovanje Božjeg milosrđa.

2.3. Razvoj štovanja Božjeg milosrđa nakon 1937. godine

Što se tiče širenja štovanja Božjeg milosrđa, odlučujuću ulogu imali su ispo- vjednici s. Faustine – vlč. Michał Sopoćko²⁶ i o. Józef Andrasz. Vlč. Sopoćko je na temelju *Dnevnika* s. Faustine sastavio prvi molitvenik Božjeg milosrđa,

²¹ Imaginarna viđenja nisu posredovana preko osjetila, već se milost direktno kanalizira kroz čovjekovu duševnu moć imaginacije. Takav mistični fenomen može percipirati samo direktni primatelj, ali ne i osobe uz primatelja. Takav primjer može se naći u životu sv. Faustine. Usp. Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 158–159.

²² Mistična milost posredovana je mimo vanjskih i unutarnjih osjetila te duševnih moći. Sv. Ignacije to naziva djelovanje »bez prethodnog uzroka«, Ignacije LOJOLSKI, *Duhovne vježbe*, Zagreb, 1991., br. 330.

²³ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 47–48.

²⁴ Usp. *Isto*, 87. Iako se u toj objavi ne govori o nekom novom elementu štovanja Božjeg milosrđa, s. Faustina, premda je dotad doživjela brojne mistične fenomene, tim je viđenjem ostala veoma zatečena, što je vidljivo iz njezina detaljna opisa te iz toga što je skupa s još jednom šticienicom, Imeldom, koja je također bila sudionicom viđenja, 28. studenoga potpisala službeni izjavu u kojoj daju iskaz o viđenom. Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 27–28.

²⁵ Usp. Elżbieta SIEPAK – Nazaria DLUBAK, *The Spirituality of Saint Faustina*, 10–11.

²⁶ Usp. Henryk CIERESZKO, *Il cammino di santità di Don Michele Sopoćko. Il Padre Spirituale e confessore di Suor Faustina*, Città del Vaticano, 2008., 93–114.

koji je zajedno sa sličicama Božjeg milosrđa tiskan u listopadu 1937. godine.²⁷ Godinu dana nakon smrti s. Faustine započela je strahota Drugoga svjetskog rata. U tim kaotičnim vremenima vjernici su nalazili veliku utjehu u štovanju Božjeg milosrđa koje se počelo promicati i naišlo na velik odjek među njima. U migracijskim procesima, posebno posredstvom progonjenih katolika i vojnika, poruka o Božjem milosrđu i objavama s. Faustine brzo se proširila u sve krajeve svijeta. U Americi su širenje štovanja Božjeg milosrđa na sebe preuzeli oci marijanisti. Godine 1942. u Stockbridgeu (Massachusetts) otvorili su *Apostolat Božjeg milosrđa*.

Već tijekom rata središte štovanja Božjeg milosrđa postala je krakovska crkva Družbe sestara Naše Gospe od Milosrđa u Łagiewnikima, gdje je bila izložena slika Božjeg milosrđa. Svake treće nedjelje u mjesecu u kapelici slavljena je euharistija i držana propovijed u čast Božjeg milosrđa, a druga vazmena nedjelja slavljena je kao svetkovina Milosrđa. Za slavlje te nedjelje krakovski nadbiskup Adam Sapieha udijelio je i potpuni oprost 1951. godine.

O. Andrasz je 1947. godine objavio knjižicu *Milosrđe Božje... uzdamo se u tebe!*, pomoću koje je nastojao popularizirati štovanje Božjeg milosrđa u novim oblicima posredovanima po s. Faustini. U tim je spisima o. Andrasz javno vezivao te nove molitvene oblike za njezino ime i njezine objave. Vlač. Sopočko krenuo je drukčijim putem. On se u svojim brojnim publikacijama, a napisao ih je preko dvjesto, nije usredotočio na poruke koje je primala s. Faustina, već je štovanju Božjeg milosrđa prije svega nastojao dati biblijsko i teološko utemeljenje.

Krajem rata to se štovanje znatno proširilo među poljskim vjernicima te se Poljska biskupska konferencija u rujnu 1946. godine obratila *Kongregaciji za bogoštovlje i disciplinu sakramenata* radi ustanovljenja svetkovine Božjeg milosrđa na drugu vazmenu nedjelju.²⁸ Već 1948. godine imenovani su postulator i vicepostulator koji će skrbiti oko beatifikacijskog procesa s. Faustine.

Poradi nekritičkih izdanja i netočnih prijevoda spisa s. Faustine te nedovoljne teološke analize njezinih poruka pojavile su se neke krive interpretacije koje su odviše mehanički shvaćale obećanja vezana uz nove oblike štovanja Božjeg milosrđa. Problem je nastao i zbog prijepisa izvornika: nekoliko puta je početkom pedesetih godina prošloga stoljeća krakovska kurija potvrdila da je napravljen prijepis istovjetan izvorniku. Nažalost, prilikom prijepisa, za to zadužena sestra si je uzela preveliku slobodu tako da je mnoge riječi i rečenice izmijenila i preskočila cijele stranice teksta. Posebno je problematično bilo što

²⁷ Usp. Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 358–359.

²⁸ Usp. Renato TISOT, *E l'ora della Divina Misericordia*, Camerata Picena, 2005., 30–34.

u prijepisu nisu bile diferencirane riječi s. Faustine i one koje je primila u objavama tako da su se neke rečenice mogle shvatiti kao krivovjerne.²⁹ Tek je 1967. godine napravljen autentičan prijepis *Dnevnika*.³⁰

Suočen s takvim devijacijama *Sveti oficij* je u ožujku 1959. godine izdao obavijest o viđenjima i objavama s. Faustine.³¹ U njoj se donosi zabrana daljnjeg širenja novih oblika štovanja i preporuča uklanjanje slika Božjeg milosrđa koje su do tada već bile postavljene u brojnim crkvama. Vlč. Sopoćko o tom razdoblju svjedoči ovako: »Dekret me nije iznenadio, jer je štovanje Božjeg milosrđa krenulo nekim drugim putem... Stavljani su veći naglasak na objave s. Faustine i njeno uzdizanje na oltar nego na dogmatsko, liturgijsko i psihološko objašnjenje tog štovanja. Već i čašćenje same slike Milosrdnog Spasitelja podleglo je raznim iskrivljanjima... A svemu tome dekret Svetog oficija morao je stati na kraj i ujedno se uhvatio ozbiljna i savjesna ispitivanja i pristupa tome štovanju.«³²

Zanimljivo je kako je već početkom 1935. godine s. Faustina navijestila to razdoblje. Obraćajući se vlč. Sopoćku, zapisala je u *Dnevniku*: »Doći će vrijeme u kojem će od Boga preporučeno Djelo doživjeti prividno potpuno uništenje. Ali zatim slijedi Božje djelovanje velikom snagom koje će svjedočiti istinitošću... Kad započne ovaj pobjednički pohod, svi ćemo već biti u novom životu gdje više nema boli.«³³ Te riječi su se zaista i obistinile. Vlč. Sopoćko je umro tri godine prije negoli je 1978. godine izdana nova obavijest koja opoziva raniju odluku.³⁴ Nova interpretacija je potvrđena i u pismu kardinala Šepera, koji, kao tadašnji prefekt Kongregacije za nauk vjere, šalje odgovor ocima marijanistima u SAD-u i pojašnjava okolnosti koje su dovele do promjene ranijeg stajališta.³⁵ Ona je argumentirana uvidom u izvorne dokumente koji Kongregaciji 1959. godine nisu bili dostupni te promjenom okolnosti i mišljenja poljskih biskupa.

Palotinci su u Częstochowi osnovali *Institut Božjeg milosrđa*, koji se bavio izradom elaborata koji bi pružili biblijsko i teološko utemeljenje za štovanje Božjeg milosrđa. Institut je organizirao i simpozije na tu temi, a prvi je održan 1966. godine u Częstochowi.³⁶ Vrlo važnu ulogu odigrao je profesor Ignacy

²⁹ Usp. *Isto*, 34–36.

³⁰ Usp. Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 414–436.

³¹ Usp. *L'Osservatore Romano*, 6. III. 1959.

³² Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 435–436.

³³ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 378.

³⁴ Usp. *Acta Apostolicae Sedis*, 70 (1978.), 350. Hrvatski prijevod dokumenta dostupan je u: Đuro PUKEC – Vladimir STANKOVIĆ (ur.), *Šeper. Građa za životopis*, II, Zagreb, 1983.

³⁵ Talijanski prijepis obaju dokumenta nalazi se unutar bilješke 230, u: Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 133–135.

³⁶ Usp. Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 438.

Rozycki, koji je kao drugi cenzor spisa s. Faustine završio 1979. godine monumentalnu analizu, koja danas sačinjava temeljni referentni tekst za teološko utemeljenje štovanja Božjeg milosrđa. Zanimljivo je njegovo svjedočanstvo u toj studiji kako je osobno više od četvrt stoljeća gajio duboku sumnjičavost prema liku s. Faustine i navodnim objavama koje je primila. U tome razdoblju držao ju je histeričnom osobom. Do zaokreta je došlo kada je prvi put odlučio pogledati njezine spise te je tijekom daljnjeg proučavanja predmeta sasvim promijenio mišljenje o cijeloj stvari.³⁷

Papa Ivan Pavao II. usko je povezan s porukom s. Faustine. Još kao radnik u rudniku soli u Krakovu dolazio je u obližnju samostansku crkvu sestara Naše Gospe od Milosrđa u kojoj se na temelju poruka s. Faustine razvilo štovanje Božjeg milosrđa. Kao krakovski nadbiskup pokrenuo je 1965. godine informativni proces za beatifikaciju s. Faustine. Kada ga je u kolovozu iste godine vlč. Sopoćko upitao o procesu, kardinal Wojtyła mu je odgovorio: »To mi je prva briga.«³⁸ Providonosno je bilo i to da je šest mjeseci nakon ukinuća zabrane širenja novih oblika štovanja Božjeg milosrđa, kardinal Wojtyła izabran za papu. Već 1980. godine izdaje encikliku posvećenu Božjem milosrđu, *Dives in misericordia*, u kojoj se osjeća i upliv poruka s. Faustine. Godinu dana kasnije, 1981. godine objavljeno je i prvo službeno izdanje *Dnevnika* na temelju drugog prijepisa iz 1967. godine. To će izdanje postati temelj za sva kasnija izdanja i prijevode. Na Bijelu nedjelju, 18. travnja 1993. godine, Ivan Pavao II. beatificirao je s. Faustinu, a sedam godina kasnije na istu nedjelju kanonizirao je kao prvu sveticu novog tisućljeća te istodobno proglasio nedjelju Božjeg milosrđa.³⁹ Godine 2002. doputovao je u Poljsku i u Łagiewnikima posvetio novosagrađenu baziliku Božjeg milosrđa koju godišnje posjeti dva milijuna hodočasnika, a u njoj je istodobno i cijeli svijet posvetio Božjem milosrđu. Sam Ivan Pavao II. je 2005. godine za vrijeme I. večernje nedjelje Božjeg milosrđa preminuo te bio beatificiran i kanoniziran na nedjelje Božjeg milosrđa 2011. godine i 2014. godine.

Papa Franjo u svojim homilijama i audijencijama izrazito često progovara o otajstvu Božjeg milosrđa. Možemo reći da je milosrđe »ključni termin« njegovo-

³⁷ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 7.

³⁸ Ewa CZACZKOWSKA, *Sestra Faustina*, 439.

³⁹ S. Faustina je 23. ožujka 1937. godine imala zanimljivo viđenje. Vidjela je uspostavu svetkovine Božjeg milosrđa i obrede koji su se istodobno odvijali na Trgu svetoga Petra u Rimu i one u Łagiewnikima u Krakovu. Ta dva mjesta bila su povezana preko video zidova na kojima se uživo prenosilo ono što se događa na onom drugom mjestu. Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1044.

va pontifikata.⁴⁰ To potvrđuje i proglašenje *Izvanrednog jubileja godine milosrđa*.⁴¹ U njegovu nauku prisutna je vizija Crkve kao kuće milosrđa u kojoj se zbiva spasonosna komunikacija između ljudske slabosti i Božje strpljive ljubavi.⁴²

3. Objekt štovanja Božjeg milosrđa

Nastojat ćemo razmotriti pod kojim je vidom Božje milosrđe u spisima sv. Faustine objekt štovanja koje je zahtijevao Gospodin u objavama. Religiozno štovanje sastoji se od različitih čina koji mogu biti pobliže određeni kao čini: slavljenja, klanjanja, pouzdavanja, prošnje i naviještanja. Objekt štovanja stoga je ono čemu su upućeni ti čini. Nadalje, može se razlučiti između formalnog objekta štovanja, bližega i daljega materijalnog objekta te svrhe štovanja.

3.1. Formalni objekt

Ovdje će biti donesena dva stajališta o formalnom objektu štovanja Božjeg milosrđa, ono prof. Michała Sopoćka i prof. Ignacyja Różyckog, koji su ujedno i najrelevantniji autori za pitanje objava s. Faustine. Profespor Sopoćko konstatira da je formalni objekt štovanja: »milosrđe Oca, Sina i Duha Svetoga koje može biti shvaćeno kao ljubav u svojem najširem smislu«⁴³, tj. jedno od Božjih atributa koji otkriva ljubav, dobrotu i smilovanje Presvetoga Trojstva naspram ljudske bijede. Valja primijetiti da štujući jedan Božji atribut, štujuemo Boga samoga, jer poradi Božje jednostavnosti proizlazi da sve što je u Bogu jest Bog.

Profesor Różycki, odlučujući da se kao formalni objekt može prihvatiti milosrđe Presvetoga Trojstva, ipak zastupa da objekt nije čvrsto definiran, već se kreće u rasponu različitih značenja.⁴⁴ Na primjer, ako analiziramo zadnju rečenicu sedme objave,⁴⁵ uviđamo da s. Faustini više ne govori Krist, već Bog Otac čiji se bezdan milosrđa očituje kroz utjelovljenu Riječ. Isti slučaj imamo i kod 25. objave.⁴⁶ Stoga se može zaključiti da je i Bog Otac objekt štovanja.⁴⁷

⁴⁰ Usp. Walter KASPER, *La sfida della misericordia*, 17.

⁴¹ Usp. FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa. Bula najave Izvanrednog jubileja milosrđa* (11. IV. 2015.), Zagreb, 2015.

⁴² Usp. Giuliano VIGINI, Predgovor, u: FRANJO, *Crkva milosrđa*, Zagreb, 2014., 8.

⁴³ Andrzej WITKO, *Santa Faustina e la Divina Misericordia*, 89.

⁴⁴ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 75–76.

⁴⁵ »Po utjelovljenoj Riječi, Ja dajem spoznati ponor moga milosrđa«, Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 88.

⁴⁶ »Moje je milosrđe sišlo dušama po božanskoljudskom Isusovu Srcu poput sunčane zrake kroz kristal«, *Isto*, 528.

⁴⁷ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 21.

U toj rečenici nalazimo odjek Kristova odgovora apostolu Filipu: »Tko je vidio mene, vidio je i Oca« (Iv 14,9). Iako se u spisima s. Faustine vidi razlika između stvorenoga, ljudskog čina milosrđa Srca Isusova i onog nestvorenoga, božanskoga,⁴⁸ u 2. i 65. objavi jasno je da objekt štovanja nije samo nestvoreno i neshvatljivo milosrđe i dobrota nego i svaki ljudski čin milosrđa koji izvire iz Isusova Srca.⁴⁹

Osoba Isusa Krista je po prof. Rózyckom primarni objekt štovanja, budući da praktično svi čini štovanja imaju njega kao cilj, pa čak i kada su upućeni prvoj božanskoj osobi. To potonje vidljivo je u krunici Božjeg milosrđa koja se obraća milosrđu Boga Oca. U 31., 40. i 66. objavi⁵⁰ vidljivo je da Krist nije samo udjelitelj posebnih milosti vezanih za molitvu te krunice nego i objekt pouzdanja, što je u kontekstu tih objava temeljni čin štovanja Božjeg milosrđa. To je vidljivo i u tomu što slika naslovljena *Božje milosrđe* prikazuje uskrslog Krista, a u njezinu podnožju stoji natpis »Isuse, uzdam se u tebe«. To možemo shvatiti ponovno se referirajući na 14. poglavlje Ivanova evanđelja: »Ja sam put... nitko ne dolazi Ocu osim po meni« (Iv 14,6). Isus nije samo milosrdan, on jest Božje milosrđe – tj. jer je istinski Bog. Milosrđe koje on jest, milosrđe je trojedinog Boga. U Presvetom Trojstvu sve je zajedničko, osim oprečnosti relacija.⁵¹ Stoga zaključujemo: Isus iz Nazareta, ukoliko Bog jest beskrajno Božje milosrđe, i ukoliko je utjelovljeno Milosrđe, onda je i formalni objekt štovanja.

U objavama nigdje nije eksplicitno spomenut Duh Sveti kao objekt štovanja. Ipak, poradi naznačivanja trinitarne perihoreze u *Dnevniku*, ne može biti rečeno ni da je isključen.⁵² Jer kada štujuemo jednu božansku osobu, poradi međusobnog prožimanja triju osoba štujuemo i ostale dvije božanske osobe.⁵³ Štujući Oca i Sina, ujedno štujuemo Duha Svetoga, koji je u njima i oni u njemu.⁵⁴

⁴⁸ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 528.

⁴⁹ Usp. *Isto*, 177, 1521.

⁵⁰ Usp. *Isto*, 687, 847–848, 1540–1541.

⁵¹ »Presveta Trojica imaju jednu supstanciju, jednu bit, jednu narav, jedno boštvo, jednu neizmjenost i vječnost, sve je jedno gdje nema suprotnosti odnosa«, FIRENTINSKI KONCIL, *Dekret o jakobitima. Bula o sjedinjenju s Koptima i Etiopljanima* (4. II. 1441.), u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 1330 (dalje: DH).

⁵² Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 439, 472.

⁵³ »Zbog tog jedinstva Otac je čitav u Sinu, čitav u Duhu Svetom; Sin je čitav u Ocu, čitav u Duhu Svetom; Duh Sveti je čitav u Ocu, čitav u Sinu. Niti jedan drugom ne prethodi niti vječnošću, niti odskače veličinom, niti nadilazi vlašću. Naime, vječno i bez početka je da Sin postoji od Oca; vječno i bez početka je da Duh Sveti proizlazi od Oca i Sina«, FIRENTINSKI KONCIL, *Dekret o jakobitima*, u: DH, br. 1331.

⁵⁴ Usp. Walter KASPER, *Bog Isusa Krista. Tajna trojedinog Boga*, Đakovo, 2004., 423–426.

Isusovo milosrđe, tj. njegova ljubav, dobrota i smilovanje, na najuzvišeni način očituje se u njegovoj mucu. Kristov križ je najradikalniji izraz Božje ljubavi,⁵⁵ u njemu objava Božjeg milosrđa dostiže svoj vrhunac.⁵⁶ Stoga se u molitvi krunice, pozivajući se na muku Gospodnju, zapravo utječemo Božjem milosrđu. Kristova muka je sedam puta u objavama predstavljena kao najočividniji dokaz štovanja Božjeg milosrđa.⁵⁷ Već u veljači 1931. godine Krist je istaknuo svetici svoju muku kao eminentan dokaz svoje ljubavi.⁵⁸ Posebno je u tom smislu značajna 20. objava, gdje Isus govori »da i izabrane duše ne razumiju kako je veliko moje milosrđe... Spominjite se moje muke, i ako ne vjerujete mojim riječima, vjerujte barem mojim ranama«⁵⁹.

Sve u svemu, možemo sintetizirati da je formalni objekt štovanja milosrđe Presvetoga Trojstva objavljeno u Isusu Kristu, utjelovljenom Milosrđu.

3.2. Materijalni objekt

Što se tiče materijalnog objekta štovanja, tu su nastala veća razmimoilaženja. Profesor Sopoćko zastupao je mišljenje da su materijalni objekti krv i voda što su potekli iz Kristova boka.⁶⁰ Tomu je prigovorio profesor Stanislaw Wawryn, tvrdeći kako krv i voda, budući da su odvojene od cjeline Kristova tijela i potekle tek po Kristovoj smrti, nisu elementi živuće Spasiteljeve naravi te kao takve ne mogu biti instrumenti koji će polučiti nadnaravne učinke. Predložio je da materijalni objekt treba tražiti u Kristovoj milosrdnoj ljudskoj volji.⁶¹ Mislimo da je kritika profesora Wawryna odviše mehanički pozicionirana te da ju se nadvladava ako se uzme u obzir simbolička dimenzija spasenjskog znaka, napose kako je bila shvaćana u patrističko vrijeme.⁶² Profesor Rózycki iznijet će treću poziciju i razmotriti sliku Božjeg milosrđa kao materijalni objekt, oslanjajući se na Isusove riječi iz prve objave od 22. veljače 1931. godine u Plocku.⁶³

⁵⁵ Usp. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav. Enciklika o kršćanskoj ljubavi* (25. XII. 2005.), Zagreb, 2006., br. 12.

⁵⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia – Bogat milosrđem*, br. 8.

⁵⁷ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 50, 379, 1074, 1190, 1520, 1572, 1728.

⁵⁸ Usp. *Isto*, 50.

⁵⁹ *Isto*, 379.

⁶⁰ Michael SOPOĆKO, *Domine, miserere nobis. De Christo Salvatore miserentissimo adorando et de sua misericordia generi humano imploranda*, London, 1967., 46.

⁶¹ Usp. Andrzej WITKO, *Santa Faustina e la Divina Misericordia*, 90–92.

⁶² Usp. Ivan ŠAŠKO, *Suvremena liturgijska teologija. Znak i obredno uozbiljenje otajstva*, u: *Diacovensia*, 11 (2003.) 1, 9–32.

⁶³ »Želim da ta slika bude čašćena najprije u vašoj kapeli, a zatim u cijelom svijetu«, Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 47.

Slika je sredstvo, objekt štovanja ukoliko upućuje na stvarnost Božjeg milosrđa, koje u konačnosti jedino može biti istinskim objektom štovanja.⁶⁴ To je jasno vidljivo u 36. objavi: »Tražim štovanje mojeg milosrđa ... po štovanju ove slike.«⁶⁵ Taj zahtjev sasvim je u skladu s naukom Drugoga nicejskog koncila, koji će konstatirati: »Što češće naime budu oni [Krist, Gospa, sveci i anđeli] promatrani kroz slikoviti prikaz, to češće će i oni koji budu promatrali biti potaknuti da se sjete pramodela slike, da čeznu za njima i da im upute pozdrav i ponizno štovanje; ipak ne pravo klanjanje, koje prema našoj vjeri pripada samo božanskoj naravi, nego tako kao što se iskazuje štovanje liku dragocjenog i životvornog križa, svetim Evanđeljima, drugim svetim i blagoslovljenim predmetima, kojima se za njihovo štovanje prinose tamjan i svijeće, kao što je to također bio pobožni običaj kod starih. Štovanje slika naime prenosi se na njihov pramodel. Tko štuje sliku, štuje na njoj prikazanu osobu.«⁶⁶

Sagledavajući cjelokupan kontekst objava koje je primila s. Faustina, kao najplauzibilnija teza čini nam se ona profesora Sopoćka. Naime, poput niti koja povezuje u svim posebnim oblicima štovanja Božjeg milosrđa: slika, svetkovina, krunica, čas milosrđa, molitvi »O krvi i vodu...« upućuje se, eksplicitno ili implicitno, na stvarnost Kristova probodenog boka iz kojeg izviru krv i voda kao izvor milosrđa.

Ipak, ako se uvede distinkcija između simbola prvog stupnja (krv i voda što teku iz Kristova boka) i simbola drugog stupnja (zrake na slici Božjeg milosrđa) mislimo da je moguća sinteza tih dvaju naizgled oprečnih stajališta. To ćemo pokušati potkrijepiti analizirajući nutarnju lokuciju iz 1934. godine u kojoj Isus objašnjava s. Faustini značenje dviju zraka. Za vrijeme molitve čula sam nutarnje riječi: »Obje zrake znače krv i vodu. Blijeda zraka označuje vodu koja opravdava duše. Crvena zraka označuje krv koja je život duša. Ove dvije zrake izvirale su nekoć iz dubina mog milosrđa, kad je koplje otvorilo moje umiruće srce na križu. Ove zrake štite duše pred srdžbom mog Oca. Blago onom tko će živjeti u njihovoj sjeni jer ga neće stići pravedna ruka Božja.«⁶⁷

Lokucija ima biblijsku potkrepu u Prvoj Ivanovoj poslanici: »Isus Krist dođe kroz vodu i krv« (1 Iv 5,6), a napose u Ivanovu izvještaju o mucu, gdje evanđelist svjedoči o krvi i vodi što su potekli iz Kristova boka (usp. Iv 19,34).

⁶⁴ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 73.

⁶⁵ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 742. Faustina interpretira sliku kao »prijestolje Božjeg milosrđa na zemlji«. Usp. *Isto*, 1.

⁶⁶ DH, br. 601.

⁶⁷ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 299.

Evandelist u tome događaju iščitava u simboličkom govoru ostvarenje navještaja o rijekama žive vode što će poteći iz Kristove utrobe (usp. Iv 7,38). Proroci su u Starom zavjetu najavljivali izvor koji će provreti na Sionu i obnoviti zemlju (usp. Ez 47,1-12; Zah 14,8; Iz 44,3). Prorok Ezekijel bit će određeniji i prorokovati da će voda izvirati ispod praga Doma Gospodnjeg (usp. Ez 47,1), što iz kršćanske perspektive možemo dovesti u vezu s Kristovim govorom Židovima o Hramu: »Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići« (Iv 2,19). Tijelo je Kristovo istinski hram gdje se susreće ono božansko i ljudsko, šator sastanka Boga i čovjeka. Stoga će iz toga novog hrama, tijela Kristova poteći vode koje donose spasenje. Biblijske sintagme »rijeke žive vode«, »krv i voda« i »vrela života«, koje susrećemo u spisima s. Faustine moguće je povezati i interpretirati kao simbole koji upućuju na spasensku vrijednost Kristove smrti te ih označiti kao simbole prvog stupnja. Crvenu i blijedu zraku na slici Božjeg milosrđa možemo promatrati kao simbole drugog stupnja (simbole simbola). Blijeda zraka označava vodu koja čisti, tj. opravdava dušu, a crvena zraka označava Kristovu »krv koja je život«⁶⁸, tj. uzrok života duše. Otpustiti grijeha znači oživjeti milosni organizam duše. Obje zrake označavaju spasensku vrijednost Kristove muke i smrti, koja se u sakramentalnom kontekstu pretače vjernicima po slavlju sakramenta krštenja pokore i euharistije. Na temelju te analize možemo shvatiti da kada Isus dalje u lokuciji govori kako »ove zrake štite dušu pred srdžbom moga Oca« i »blago onome tko će živjeti u njihovoj sjeni« misli na spasensku vrijednost svoje muke i smrti.⁶⁹ Stoga krv i voda koje izviru iz Kristova boka postaju eminentni znakovi Božjega milosrđa, ponajviše nam očitovani u djelu otkupljenja po Kristovu križu.⁷⁰

4. Bitni elementi štovanja Božjeg milosrđa

4.1. Pouzdanje

Temeljni element štovanja Božjeg milosrđa u kontekstu svih objava sastoji se u stavu pouzdanja u njega. I samo po sebi, bez ostalih posebnih formi, pouzdanje je već štovanje Božjeg milosrđa.⁷¹ Ono je duša cijelog štovanja, jer bez njega

⁶⁸ Isto, 299.

⁶⁹ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 24–25.

⁷⁰ Usp. Ivan FUČEK, Što je sa štovanjem Srca Isusova?, u: *Obnovljeni život*, 54 (1999.) 2, 276–277.

⁷¹ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 742, 1541.

nije moguće primiti nikakav milosni plod.⁷² Tu kao temeljni princip možemo postaviti Gospodinove riječi: »Milosti mojeg milosrđa crpe se jednom posudom, a to je pouzdanje.«⁷³ Nije tu riječ samo o aktualizaciji čina teologalne kreposti nade.⁷⁴ U sebi pouzdanje, u smislu kako je predstavljeno u objavama, »habitus« je duše vjernika oblikovan trima teologalnim krepostima, tj. vjerom, nadom i ljubavlju te krepostima poniznosti i skrušenosti.⁷⁵ Kao i »habitus« i pojedinačni čin pouzdanja biva shvaćen kao sintetički čin svih tih pet elemenata. To je npr. vidljivo u 61. objavi, gdje je pouzdanje poistovjećeno s vjerom u širem biblijskom smislu.⁷⁶ Ukazanje od 13. veljače 1937. godine povezuje pouzdanje s poniznošću.⁷⁷ Nadalje, u 79. objavi pouzdanje je stavljeno u korelaciju sa željom primiti milost te stanjem skrušenosti.⁷⁸ Sveto pismo na mnogim mjestima svjedoči o neophodnosti poniznosti koja stvara u vjerniku raspoloživost za primanje Božjih milosti.⁷⁹ Stoga možemo zaključiti: što je dublja poniznost, to veće milosti duša može primiti: *bezdan doziva bezdan* (Ps 42,8). Usto Gospodin traži da pouzdanje bude ustrajno i nepokolebljivo.⁸⁰ Takav stav pouzdanja koji karakterizira poniznost, vjera, nepokolebiva nada i ustrajnost može se shvatiti kao ostvarenje Isusova poziva na neprestanu molitvu (usp. Lk 18,1-8).

Izvorište i motiv takva stava pouzdanja jest Božje milosrđe koje nam se očitovalo u stvaranju, djelu otkupljenja i obećanju buduće proslave. Milosrdna ljubav Božja koja sve poziva u egzistenciju, održava u opstojnosti, koja se sagiba nad čovjekovom bijedom i čini ga dionikom božanskog života već tijekom zemaljskog života, a onda i kroz vječnost, sidrište je pouzdanja.⁸¹ Pouzdanje je primarni odgovor čovjeka na ljubav Božju i posuda kojom se primaju milosti: »Što se duša više pouzdaje, tim više prima«, govorio je Gospodin s. Faustini, »Duše koje se bezgranično pouzdaju, meni su velika radost, jer u takve duše izlijevam sva svoja blaga milosti. Raduje me to, što one puno traže, jer je moja

⁷² Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 95.

⁷³ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1578.

⁷⁴ »Milosrđe: ono je put koji sjedinjuje Boga i čovjeka, jer otvara srce nadi da smo ljubljene zauvijek usprkos ograničenju zbog svoga grijeha«, FRANJO, *Misericordiae vultus – Lice milosrđa*, br. 2.

⁷⁵ Upućujemo na zanimljivu studiju posvećenu samo pitanju pouzdanja u spisima s. Faustine, koju je izdala Družba sestara Naše Gospe od Milosrđa: RAZNI AUTORI, *In Saint Faustina's School of Trust*, Krakow, 2002.

⁷⁶ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1448.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 1602.

⁷⁸ Usp. *Isto*, 1784.

⁷⁹ »Ti si Bog poniznih, pomoćnik si malenih, potporanj slabih, utočište napuštenih...« (Jdt 9,11). Usp. Lk 1,50-51; Jak 4,6; 1 Pt 5,5.

⁸⁰ Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 474-476.

⁸¹ Klasičan simbol za nadu je sidro.

želja puno davati, i to vrlo puno. Žalosti me naprotiv kad duše malo traže i sužavaju svoje srce.«⁸²

Nijedan čin štovanja Božjeg milosrđa nije usporediv s činom pouzdanja što se tiče učestalosti kojom se u objavama poziva na njega. Isus poziva na pouzdanje koje se oslanja na neiscrpivo Božje milosrđe.⁸³ Poradi pouzdanja vjerniku je obećano ne samo vječno spasenje nego i ostale posvećujuće i zemaljske milosti,⁸⁴ a bez njega ne mogu se primiti nikakva posebna obećanja dana za štovanje Božjeg milosrđa. Potonje je Gospodin potvrdio u devet objava.⁸⁵ Stoga, na primjer, poseban oblik štovanja koji se ostvaruje čašćenjem slike Božjeg milosrđa, koliko god izvana bila svečana, ako nije vanjsko očitovanje nutarnjeg pouzdanja, ne veže uza se primanje posebnih obećanja danih za štovanje te slike.

Pridajući pouzdanju ključno mjesto u cjelokupnom štovanju Božjeg milosrđa, Gospodin želi po slavljenju pojedinih posebnih formi štovanja pozvati vjernike na prakticiranje temeljnih kreposti za duhovni život: kako onih teoloških tako i moralnih. To je vidljivo i iz pedagogije razvoja objava. U objava-ma do 24. listopada 1936. godine prisutna su samo obećanja vezana za štovanje Božjeg milosrđa, a u daljnjim objavama pridruženi su i Gospodinovi zahtjevi u vidu činjenja djela milosrđa u korist bližnjega.⁸⁶

Opća obećanja vezana uz pouzdanje možemo prikazati u trima točkama:

1. »Tko se pouzdaje u moje milosrđe neće se izgubiti, jer su sve njegove stvari i moje.«⁸⁷
2. »Dušama koje se pozivaju na moje milosrđe podjeljujem više milosti nego si same žele.«⁸⁸
3. »Sretna je ona duša koja se povjerava mojem milosrđu, jer se Ja brinem za nju.«⁸⁹

⁸² Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1578.

⁸³ »Prije će nebo i zemlja propasti, nego da pouzdavajuću dušu ne bi obujmilo moje milosrđe«, *Isto*, 1777.

⁸⁴ Usp. *Isto*, 687, 723, 1128.

⁸⁵ Usp. *Isto*, 420, 687, 742, 1160, 1182, 1396, 1452, 1516–1517, 1520.

⁸⁶ Usp. Ignacy RÓŻYCKI, *Il culto della Divina Misericordia*, 95.

⁸⁷ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 723. Budući da Gospodin govori »sve njegove stvari«, možemo zaključiti da nije riječ samo o obećanju milosti vječnog spasenja nego i o Božjoj pomoći u zemaljskim stvarima. Ipak, primarni predmet obećanja jest vječno spasenje.

⁸⁸ *Isto*, 1446.

⁸⁹ *Isto*, 1273.

Sva posebna obećanja vezana uz štovanje Božjeg milosrđa uključena su u ta tri opća učinka štovanja.

Neizmjereno se pouzdavati u Božje milosrđe, znači ispovijedati neiscrpivost njegova milosrđa. U 13. objavi možemo vidjeti kako pouzdavati se u Boga znači dati svjedočanstvo o Božjoj naravi koja jest milosrđe, jer potpuno pouzdanje, predanje možemo iskazati samo onome tko posjeduje takvu narav.⁹⁰

Izneseno možemo sintetizirati u tri točke:

1. Bez pouzdanja, samo vanjskim štovanjem Božjeg milosrđa ne može se primiti nikakva milost.
2. Čin pouzdanja, bez ostalih čina štovanja, već je dostatan po sebi za primanje raznih milosti.
3. Samo pouzdanje, bez ostalih posebnih oblika štovanja, već je štovanje Božjeg milosrđa.

»Blago siromasima duhom, njihovo je kraljevstvo nebesko!« (Mt 5,3) Blago siromasima (*anawim*), onima koji se uzdaju u Gospodina jer nemaju drugog oslonca – oni će zadobiti milost (usp. Sef 2,3).

4.2. Djela milosrđa

4.1.1. Milosrđe kroz djelo, riječ i molitvu

Nakon pouzdanja, činjenje djela milosrđa drugi je temeljni element štovanja Božjeg milosrđa.⁹¹ Ako je čovjek primio i iskusio Božje milosrđe, iz toga dara proizlazi i poziv i odgovornost da i on sam postane vršitelj milosrđa. Gospodin je u četiri objave eksplicitno tražio činjenje djela milosrđa.⁹² »Tražim od tebe djela milosrđa, koja trebaju izlaziti iz tvoje ljubavi prema Meni. Milosrđe trebaš pokazivati uvijek i posvuda prema svojim bližnjima. Pred tim se ne možeš izvlačiti, ni izgovarati, ni ispričavati se«, govorio je Gospodin s. Faustini.⁹³ Ukazao je na tri načina činjenja milosrđa u korist bližnjega: izvanjskim djelom, riječima i molitvom.

Tijekom jednog ukazanja početkom listopada 1937. godine Krist je obrazložio da onaj tko ne vrši djela milosrđa na bilo koji način, neće zadobiti milo-

⁹⁰ Usp. *Isto*, 299–301.

⁹¹ Usp. RAZNI AUTORI, *In Saint Faustina's School of Mercy*, 2004.

⁹² Usp. Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 742, 1148, 1155–1158, 1317.

⁹³ *Isto*, 742.

srđe u dan suda.⁹⁴ U istom ukazanju objasnio je i to da su duhovna djela milosrđa zaslužnija od onih čisto tjelesnih, a u 52. objavi izrazio i želju da svaki štovatelj Božjeg milosrđa učini svaki dan barem jedno djelo milosrđa.⁹⁵ Da bi ta djela bila okarakterizirana kao valjani čini štovanja Božjeg milosrđa, trebaju biti prožeta nadnaravnim motivom ljubavi prema Kristu, koji se poistovjetio sa svakim čovjekom (usp. Mt 25,40). Taj vid diferencira kršćansko milosrđe od naravne filantropije koja može biti potaknuta različitim motivima.

U jednoj objavi krajem listopada 1936. godine Gospodin je objasnio s. Faustini dopunski vid slike Božjeg milosrđa. U svjetlu ranijih objava slika je naznačena kao predmet čašćenja, dok je u toj objavi okarakterizirana kao znak koji će podsjećati vjernike na Gospodinov zahtjev činjenja djela milosrđa: »Slika će podsjećati na zahtjeve moga milosrđa, jer i najjača vjera ništa ne pomaže bez djela.«⁹⁶ Stoga se može zaključiti da čašćenje slike bez vršenja djela milosrđa, nije čin cjelovitog štovanja Božjeg milosrđa te ne vezuje na sebe primanje posebnih milosti obećanih za taj vjerski čin.

Na temelju ovog razmatranja vidljivo je da nutarnja struktura štovanja Božjeg milosrđa koju Gospodin traži od vjernika isključuje svaki vid magije jer zahtijeva aktivnost teologalnih i moralnih kreposti, srčike nutarnjeg života, te konkretan angažman u činjenju djela milosrđa.⁹⁷

4.1.2. Milosrđe kroz zadovoljštinu

Iz evanđeoskih izvještaja jasno proizlazi da je Krist doživljavao vlastitu smrt kao žrtvu pomirnicu i zadovoljštinu. To proizlazi iz Kristove proegzistentnosti – sav njegov život je *za drugoga*, pa tako i njegova patnja i smrt. Kristova žrtva iznutra je slomila mehanizam zla i uvela nas u odnos s Bogom. Savršenstvo Kristove žrtve ostvareno je u njegovoj potpunoj poslušnosti Ocu i ljubav prema Ocu.

Kristov križ postaje simbol milosti i obilja Božje ljubavi spram ljudi. Na križu se Krist u potpunosti predaje Ocu, izriče Bogu apsolutni »da«, te nas time oslobađa od prokletstva Adamova »ne«. Iz toga proizlazi poziv kršćana na nasljedovanje Krista u njegovu duhu žrtve (usp. Rim 12,1). Već promatrano samo antropološki, možemo konstatirati da se život temelji na žrtvi. Na

⁹⁴ Usp. *Isto*, 1317.

⁹⁵ Usp. *Isto*, 1158.

⁹⁶ *Isto*, 742.

⁹⁷ Usp. Clara GENNARO, *Misericordia (opere di)*, u: *Dizionario enciclopedico di spiritualità*, II, Roma, 1990., 1607–1609.

primjer: naš naravni život temelji se na žrtvi roditelja i tolikih drugih ljudi. Nadalje, može se analoški reći da se i naš nadnaravni život temelji na nečijoj žrtvi – Kristovoj.⁹⁸

Krist je prinio savršenu zadovoljštinu za naše grijehе. Ta zadovoljština nije poradi povrijeđene Božje časti – budući da je Bog savršen ne može biti povrijeđen – već ide za uspostavom narušenog odnosa između Boga i čovjeka poradi grijehа. Ako bi Bog samo jednostranim dekretom izbrisao nered koji je čovjek grijehom svojevoljno uzrokovao, to bi značilo ne poštivati čovjekovu slobodu. Stoga je potrebno da se zadovoljština za kaotično stanje ostvari kroz čovjekovu slobodu. Takvu zadovoljštinu nije u stanju dati niti jedno ljudsko ili anđeosko stvorenje; stoga je bilo potrebno da sam Sin Božji, utjelovivši se i prihativši ljudsku slobodnu volju, prinese Ocu savršenu zadovoljštinu za ljudske grijehе. Da bi došlo do pomirenja između Boga i čovjeka nije dovoljno samo to da Bog oprost, već je potrebno i čovjekovo otvaranje toj Božjoj ponudi spasenja, a što se očituje kroz kajanje i zadovoljštinu. Kao što je Krist prikazao zadovoljštinu za ljudske grijehе, tako su i kršćani pozvani prikazivati Bogu zadovoljštinu za grijehе drugih, jer time na ljude prizivaju spasonosnu Božju milost.⁹⁹ Stoga možemo reći da se plodovi zadovoljštine šire svijetom na nevidljiv način. Prikazati zadovoljštinu za grijehе drugih kroz žrtvu i pokoru čin je ljubavi prema njima, čin milosrđa.¹⁰⁰

Kao biblijsko utemeljenje ovih posljednjih teza može biti uzeto ono što apostol Pavao kaže u Poslanici Kološanima: »Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu« (Kol 1,24). Budući da je bio i božanske naravi, vrijednost Kristove žrtve i zadovoljštine je neizmјerna. Zašto onda Pavao veli da on nadopunjuje njegove patnje? To treba shvatiti u Augustinovu konceptu *Totus Christus*, cjeloviti Krist: Glava i Tijelo. Sva je zadovoljština ispunjena s obzirom na Krista Glavu, ali ne i u Tijelu. Povlaštene i svete duše svojevoljno se umrtvljuju i time daju zadovoljštinu za one udove Kristova tijela koji nisu u suglasju s Glavom, »da se ne bi umanjila krjepost, ljepota i sjaj božanskog života u mističnome tijelu«¹⁰¹. To ujedno znači da naše patnje i žrtve zadobivaju svoju vrijednost, ukoliko su po vjeri i ljubavi sjedinjene sa žrtvom Krista – Glave. Temeljni mo-

⁹⁸ Usp. Federico RUIZ, Sofferenza, u: *Dizionario enciclopedico di spiritualità*, 2334–2339.

⁹⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Salvifici doloris – Spasonosno trpljenje. Apostolsko pismo o kršćanskom smislu ljudskog trpljenja* (11. II. 1984.), Zagreb, 2003., br. 19.

¹⁰⁰ Usp. Divo BARSOTTI, *La mistica della riparazione*, Melara, 2011.

¹⁰¹ Columba MARMION, *Krist – život duše*, Split, 2008., 208.

tiv uvijek je onaj teologalni: savršena ljubav prema Bogu i bližnjemu, stoga zadovoljštine kod svetih ne isključuju aspekt radosti.

Čini zadovoljštine mogu se stoga smjestiti u kontekst općinstva svetih, gdje kroz čine zadovoljštine zazivamo Božji blagoslov i milost drugima. Ako postoji solidarnost u grijehu, dijametralno nasuprotno postoji i solidarnost u spasenju. U čovjekovu »da« Bogu, koji se izriče činom zadovoljštine, implicira se poradi solidarnosti ljudskog roda da se u njegovu bližnjemu porodi taj »da« – Bog se koristi vjernikovim »da« kao ulaznim vratima u život njegova bližnjega – otvaranjem jednog čovjeka Bogu, on privlači i svoje bližnje prema Bogu, a da toga možda nisu ni svjesni – a spoznat će u punini tek u nebu, gdje će se otkriti čudo Božje ekonomije spasenja.¹⁰²

Na soteriološku i eklezijalnu dimenziju zadovoljštine nadovezuje se i kristološko-duhovna. Naime, moguće ju je promatrati kao *imitatio Christi*, nasljedovanje i suobličenje Kristu, koji na sebe uzima grijeha svijeta i okajava ih na križu. Pojedinačni čini zadovoljštine bili bi djelo Krista unutar kršćanina.¹⁰³ Krist udjeljuje dio svojeg djela otkupljenja i čini da se ono ozbiljuje u vjerniku. Kršćanin ne participira u tom djelu zato što Kristovu djelu nešto nedostaje, već zato što dopušta da se Kristovo djelo zadovoljštine jednim svojim dijelom utjelovi u njemu.¹⁰⁴

Krist je prihvatio trpljenje iz ljubavi prema Ocu i ljudima. Križ je izraz obilja Božje ljubavi i mjesto na kojem je njegovo milosrđe najočitije. Stoga svaka patnja ili žrtva prikazana Bogu poradi participacijske otvorenosti Kristova djela spasenja, postaje činom milosrđa.¹⁰⁵ Ta je istina izražena na jednostavan način u *Dnevniku*: »Jezgra ljubavi je žrtva i trpljenje.«¹⁰⁶

Sestra Faustina nije prihvaćala samo patnje koje joj je život donosio nego i na mističan način u duhu milosrđa preuzimala na sebe i patnje bližnjih. Bilježi tako u svojem *Dnevniku*: »Jednom sam preuzela na sebe kušnju jedne naše šticićenice iz kuće u Varšavi. Bila je to napast samoubojstva. Trpjela sam sedam dana dugo. Isus mi je podario milost nakon sedam dana i tada prestadoh trpjeti... Često uzimam na sebe muke naših odgajanica. Isus mi je to dopustio – ispovjednici također.«¹⁰⁷ Gospodin je poučio s. Faustinu kako je patnja nevinih

¹⁰² Usp. Bernhard HÄRING, *Kristov zakon. Prvi dio posebne moralne teologije*, II, Zagreb, 1980., 343–349.

¹⁰³ Usp. Andrea TESSAROLO, Espiazione, u: *Dizionario enciclopedico di spiritualità*, 945–946.

¹⁰⁴ Usp. Raoul PLUS, *Izabrana djela*, Zagreb, 1960., 101–136.

¹⁰⁵ Usp. RAZNI AUTORI, *In Saint Faustina's School of Mercy*, 101–104.

¹⁰⁶ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1103.

¹⁰⁷ *Isto*, 192, 41.

duša ponajprije ono sredstvo koje posreduje obraćenje grešnika: »Molitvom i trpljenjem spasit ćeš više duša nego neki misionar poukama i propovijedima.«¹⁰⁸

Postojao je i kod s. Faustine postupni rast u spoznaji spasonosne vrijednosti trpljenja. Tako u *Dnevniku* priznaje kako se bojala i obeshrabrivala u susretu s patnjama i protivštinama.¹⁰⁹ Ipak, razvojem nutarnjeg života došla je do iskustvene spoznaje kako je »trpljenje najveće blago na zemlji« te u narednim redcima zabilježila svojevrsnu odu patnji.¹¹⁰

Prisutna je i tema izabranih duša žrtava koje svojim posredovanjem drže svijet.¹¹¹ Riječ je o izvanrednoj temi koja zaslužuje vlastitu studiju. Ovdje će biti samo naznačeno da sukladno hasidskoj tradiciji u svakoj generaciji postoji trideset i šest pravednika koji drže svijet.¹¹² Naime, grijeh svijeta rezultira kozmičkim rascjepom (jer grijeh dijeli), stoga svijet stalno visi na rubu urušavanja i kazne. Ipak ta trideset šestorica u svojoj čistoći i pravednosti posreduju pred Bogom za svijet i Gospodin u svojem milosrđu udjeljuje blagoslov, iako bi poradi svoje pravednosti morao prepustiti svijet uništenju. Onaj savršeni pravednik je Krist, ali on, kako prije svojeg utjelovljenja, tako i nakon, u tu službu zagovornika nastavlja pozivati izabrane ljude: od Abrahama koji posreduje za Sodomu, do Mojsija koji se zauzima za Izraelce, pa sve do današnjih poznatih i nepoznatih duša koje duhovno bogoslovlje označava kao duše žrtve. Jednom prilikom s. Faustina bilježi: »Vidim čiste, nevine duše na kojima Bog ostvaruje svoju pravednost i te su duše pomirbene žrtve, koje održavaju svijet. One nadopunjuju što još nedostaje Isusovoj mucu. Takve su duše rijetke.«¹¹³

Zanimljivo je kako se taj koncept duše žrtve kod s. Faustine razvio iz promatranja euharistijskog otajstva. Svetica se nastojala sjediniti s Kristom u euharistiji i skupa s njime ući u dinamizam vlastitog prinosa za spasenje svijeta.¹¹⁴ U jednom od zadnjih zapisa u *Dnevniku*, s. Faustina je zapisala sljedeću molitvu: »O moj Isuse, razumijem značenje hostije. Želim postati živom hostijom pred tvojim veličanstvom, živom žrtvom koja svakodnevnice gori na tvoju čast.«¹¹⁵

S. Faustina otkrila je evanđeoski paradoks duhovnog rasta: život se rađa umiranjem. Spremnost prihvatiti trpljenje i smrt, pretočila se kod svete u

¹⁰⁸ *Isto*, 1767.

¹⁰⁹ Usp. *Isto*, 56.

¹¹⁰ *Isto*, 342–343.

¹¹¹ Usp. *Isto*, 367, 605.

¹¹² Usp. Jean GUITTON, *Pavao VI. i Sveta godina. Put k obnovi i pomirenju*, Zagreb, 1975., 66.

¹¹³ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 605.

¹¹⁴ Usp. Elżbieta SIEPAK – Nazaria DLUBAK, *The Spirituality of Saint Faustina*, 75–76.

¹¹⁵ Faustina KOWALSKA, *Dnevnik sestre Marije Faustine Kowalske*, 1826.

herojske čine milosrđa prema dušama.¹¹⁶ Čineći milosrđe činima prikazivanja svojih patnji i trapljenja, zazvala je milost Božju na nebrojene ljude te stekla najvišu ljubav, jer »nitko nema veće ljubavi od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje« (Iv 15,13).

Zaključak

Na kraju možemo sumirati da su svi posebni oblici štovanja Božjeg milosrđa koji su u zadnjim desetljećima postali veoma obljubljeni i prakticirani unutar Božjeg naroda, usmjereni prema poticanju temeljnih čina štovanja Božjeg milosrđa, a to su pouzdanje i činjenje djela milosrđa. Bez tih dvaju elementa, svi su posebni oblici besplodni. Neizmjereno se pouzdati u Božje milosrđe, znači ispovijedati ga, slaviti njegovu neiscrpivost. Autentično iskustvo milosrđa primljenog od Boga privodi vjernika da integrira milosrđe u svoj život i sam postane milosrdan prema bližnjima.

Razmatranje i štovanje Božjeg milosrđa put je prema istini o Bogu i sebi. Naime, u svjetlu otajstva Božjeg milosrđa otkriva se otajstvo bezakonja i čovjekove nemoći samospasenja te otajstvo Božje pravednosti. Te dvije potonje stvarnosti u svijesti suvremenih ljudi potisnute su svojevrsnom racionalizacijom. Naime, budući da se Božjem svojstvu milosrđa i pravednosti ne pristupa kao otajstvenoj zbilji, često se vrši redukcionizam, pri čemu se odbacuje govor o Bogu, garantu pravednosti i istine, pred čijim će sudištem čovjek morati odgovarati za svoje čine. Sagledavajući čovjekovu egzistencijalnu situaciju nemoći da se opravda i iskupi pred Bogom, uviđa se veličina ponude Božjeg milosrđa. *Bezdan doziva bezdan* – bezdan ljudske bijede doziva bezdan Božjeg milosrđa – bez spoznaje vlastite grešnosti čovjek se ne može otvoriti autentičnom iskustvu Božje ljubavi, Boga koji se sagiba nad njime i bezuvjetno mu oprašta.

Ovim radom željeli smo barem malo odškrinuti teologalno bogatstvo sadržano u porukama sv. Faustine. Nastojali smo iznijeti presjek zanimljive teološke rasprave koja se u drugoj polovici XX. stoljeća razvila na poljskome govornom području direktno potaknuta svetičinim spisima. U raspravi su sudjelovali onodobni vodeći poljski teolozi. Iz duha koji se preko svetičinih poruka razvio unutar poljske teološke sfere, ali i prelio na širi vjernički krug, izrastao je i sveti Ivan Pavao II., papa koji je svojom osobom i naukom znatno utjecao na Božji narod tijekom svojeg pontifikata, a sve upućuje da će se taj

¹¹⁶ Usp. RAZNI AUTORI, *In Saint Faustina's School of Mercy*, 121.

utjecaj nastaviti i dalje njegovom ostavštinom. Svakako bi bila zanimljiva studija koja bi na jasniji način pokušala dovesti u korelaciju poruku s. Faustine i nauk Ivana Pavla II., napose iznesen u enciklici *Dives in misericordia*. Kao mogući smjer daljnjih studija bila bi moguća i komparacija dosad rečenoga s opusom španjolske redovnice s. Josefe Menendez, na koje se u svojem radu osvrće i Hans Urs von Balthasar. Poznavatelji opusa s. Faustine poput Ludmile Grygiel i kardinala Christopha Schönborna upućuju i na veliku povezanost svetičina nauka s onim svete Terezije iz Lisieuxa.

Summary

A THEOLOGICAL ANALYSIS OF THE VENERATION OF THE DIVINE MERCY BY ST. FAUSTINA KOWALSKA

Franjo PODGORELEC

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
franjo.podgorelec@gmail.com

Eligio BELLULO

Certosa di Farneta
I – 55 100 Maggiano, Lucca
ebelullo@gmail.com

On the occasion of the year of the Extraordinary Jubilee of Mercy this article will systematically analyse the teaching of the first canonised saint in the third millennium, who had a decisive influence on pious people in the development of the veneration of the Divine mercy via her private prophetic revelations. In the analysis of her teaching we used relevant literature that managed to gather the fruits of a fertile theological debate that took place in the second half of the twentieth century, especially in Poland. The article evaluates theologically the possibility, importance, and relevance of private prophetic revelations in the Church, as a means of clarifying and actualising those aspects of the public revelation that have fallen out of favour. The article, thus, presents the historical development of the veneration of the Divine mercy, with a special review of the life of and the historical context in which the saint lived. Next, it critically evaluates theological debates on the issue of material and formal object of the veneration

of the Divine mercy and it offers the authors' own position on this issue. The article makes it clear that the central element of the veneration of the Divine mercy is to awaken and develop the attitude of trust in a believer, which does not only consist in the actualisation of the virtue of hope, nor is it limited in terms of some specific acts, but is, primarily, a theological attitude that incorporates all three theological virtues. This is the habitus of believers, formed by three theological virtues, including humility and contrition. Special forms of veneration are, in that sense, merely external means that ought to help a believer to develop that habitus, because without it this external means lose their spiritual value. The second important element of the veneration is the works of mercy. On the basis of the saint's opus it becomes clear that she is not satisfied with only spiritual and physical acts of mercy, but extends the works of mercy in order to include prayer, word, and satisfaction.

Keywords: *Divine mercy, trust, private prophetic revelations, acts of mercy, Divine attributes, veneration, satisfaction.*